НАДГРОБНИ ПЛОЧИ НА ЙЕРЕЙ И ПРЕЗВИТЕРА ОТ С. ПЕТ МОГИЛИ, НОВОЗАГОРСКО

Янчо Станчев

Село Пет могили се намира на около 63 км югозападно от областния център гр. Сливен, на около 26 км южно от общинския център гр. Нова Загора и на около 11 км изток-североизток от гр. Раднево.

В края на месец септември 2020 г. в едно от селските гробища открих две надгробни плочи от XIX век. Първата беше силно наклонена на изток, а надписа беше от западната и страна и това беше причината да го забележа. Вероятно плочата е събаряна и е забита отново, но с надпис обърнат на запад. В горната и част е имало кръст, а под него четирицедов надпис на гръцки, от който става ясно, че в този гроб през 1851 г. е погребана МАРИНА ПРЕЗВИТЕРА (презвитера - жена на свещеник, попадия). Надписа и кръста са вдълбани. Има много следи от удари по надгробието, особено в горната му част, от която липсват няколко парчета.

☩

ΜΝΙΣΤΙΤΕ ΚΙΡΙΕ [1]

ΤΙΝ ΔȢΛΙΝ ΣȢ ΜΑΡ

ΙΝѠ ΠΡΕΣΒΕΤΕΡ

ΙC ΕΤΟC 1851

☩

ΜΝΙΣΤΙΤΗ ΚΙΡΙΕ [2]

ΤΙΝ ΔΟΥΛΙΝ ΣΟΥ ΜΑΡ

ΙΝΑ ΠΡΕΣΒΙΤΕΡ

ΑΣ ΕΤΟΣ 1851

☩

ПОМЕНИ, ГОСПОДИ,

РАБИНЯТА СИ МАР

ИНА ПРЕЗВИТЕР

А ЛЕТО 1851

[1] Оригинален текст
[2] Нормализиран текст

Yancho Stanchev | e-mail: yanchostanchev73@gmail.com

ΜΝΗΣΘΗΤΗ ΚΙΡΙΕ (ПОМЕНИ, ГОСПОДИ) се среща по надгробия и в църковни текстове от древността до наши дни. Надгробни надписи от VII век, започващи с ΜΝΗΣΘΗΤΗ ΚΙΡΙΕ са открити на островите Сардиния, Сицилия и др. В България обаче съм виждал само още един надгробен надпис, започващ с ΜΝΗΣΘΗΤΗ ΚΙΡΙΕ - в Устремския манастир „Света Троица", който се намира на 70 км от с. Пет могили. През XVIII и XIX век по надгробни плочи изписани на гръцки по-често се използва ΕΝΘΑΔΕ ΚΗΤΕ (ТУК ЛЕЖИ). Женски имена с ω или О в края се срещат както в историческите извори, така и върху надгробни плочи изписани на гръцки. Като пример ще спомена две надгробия от 1729 и 1775 г. на жени от Бинбеловия род от с. Факия, Бургаско, върху които имената на две Стоянки са изписани с О в края - ΣΤΟΓΗΑΝΚΟ (СТОЯНКА).

Надгробната плоча на презвитера Марина с маркиран от мен в бяло надпис.

Yancho Stanchev | e-mail: yanchostanchev73@gmail.com

MNIΣTITEKIPƗE
TINΔȢΛINΣȢMAP
INWΠPEΣBETEP
ICETOC18

Бях още по-изненадан, когато до гроба на презвитерата попаднах на втора плоча с гръцки надпис. Оказа се, че под нея през 1858 г. е погребан ДИМИТЪР ЙЕРЕЙ (иерей - свещеник, поп). Надписа е четириредов, а над него има изсечен кръст. В лявата част на надгробието, под надписа е изрисувана кадилница с висулки-звънчета, а до нея сгънат епитрахил. Твърде често по надгробия на свещеници се срещат изрисувани кадилница и епитрахил.[3] Интересното е, че върху това надгробие надписа и кръста са вдълбани, а кадилницата и епитрахила са релефни. По плочата има следи от удари, а от дясната и лицева част липсва парче.

ΚΙΤΙ Ο ΔȣΛΟΣ Τȣ

ΘΕȣ ΔΙΜΙΤΡΙ ΙΕΡΕ

ΟΣ ΕΤΟΣ 1858

ΙΝΟΑRΙȣ 12

ΚΙΤΕ Ο ΔΟΥΛΟΣ ΤΟΥ

ΘΕΟΥ ΔΙΜΙΤΡΙ ΙΕΡΕ

ΟΣ ΕΤΟΣ 1858

ΙΑΝΟΥΑRΙΟΥ 12

[3] В Етнографско-археологическия музей в гр. Елхово има надгробие на йерей от 1854 г., върху което има изрисувана същата кадилница и сгънат на две епитрахил с три кръста и пет пискюлчета в долната му част.

☨

ЛЕЖИ РАБ

БОЖИ ДИМИТЪР ЙЕРЕ

Й ЛЕТО 1858

ЯНУАРИ 12

Изписаните с гръцки букви надгробия на починали през XVIII и XIX век християни почти винаги започват с ΕΝΘΑΔΕ ΚΗΤΕ (ТУК ЛЕЖИ), ΚΕΙΤΑΙ, ΚΙΤΑΙ, ΚΟΙΤΕ, ΚΑΤΕ, ΚΙΤΙ, ΚΕΙΤΟΝ, ΚΑΤΑΚΕΙΤΑΙ, ΕΝΘΑ ΚΗΤΕ, ΕΝΘΑ ΚΕΙΤΑ, ΕΝΘΑΔΕ ΚΗ, ΕΝΘΑ ΕΚΗΤΗΤΕΙ, ΕΝΘΑΔΙ и др.

Надгробната плоча на поп Димитър с маркиран от мен в бяло надпис.

ΚΙΤΙΟΔȢΛΟΣ ΤȢ
ΘΕȢΔΙΜΙΤΡΙΙΕΡΕ
ΟΣ ΕΤΟΣ 1858
ΙΝΟΑΡΙȢ 12

В историята на с. Беш тепе (Пет могили, Новозагорско) няма запазени спомени за поп Димитър и жена му Марина, може би, защото и двамата умират преди 1859 г. Помнят се само имената на свещениците, служили в първия църковен храм на селото, направен от кал и дърво през 1859 г. Това били поп Михо, поп Атанасий и поп Йовчо. По това време с. Беш тепе (Пет могили) е било във Великотърновска епархия. Надгробията на поп Димиър и Марина са най-ранните надписани такива в гробищата на с. Пет могили и единствените изписани на гръцки. Почти всички гробове от началото до средата на XIX век в двете гробища на с. Пет могили са маркирани с гранитни камъни без надписи. Най-ранното надгробие в църковния двор, което обаче е с кирилски надпис е на жена (презвитера, попадия) починала на 7 декември 1868 г. Надписани надгробни плочи с орнаментика и украса не е можел да си позволи всеки през XVIII, XIX и XX век. Надгробия изписани на гръцки са рядкост в Новозагорско. По мои наблюдения в България такива могат да се видят

само в някои манастири, църкви, музеи и едно читалище. Трудно могат да бъдат открити из стари селски гробища в Ямболско, Ивайловградско, Свиленградско, Хасковско, Малкотърновско и др. Тези две надгробия са важна част от историята на селото ни и трябва да бъдат опазени за бъдещите поколения.

По време на проучването ми открих, че по същият необичаен начин е изписана цифрата 5 върху надгробието на земеделеца Милко от с. Талашманлий (Генерал Тошево, Ямболско) през 1852 г. и върху надгробието на Лазар от 1852 г., на което попаднах край музея в Археологически резерват Кабиле.

Категорично мога да заявя, че надгробната плоча от 1851 г. на Марина от с. Беш тепе (Пет могили, Новозагорско) е изписана от същият майстор, направил през 1852 г. надгробието на Милко от с. Талашманлий (Генерал Тошево, Ямболско) и надгробието на Лазар от 1852 г. А надгробната плоча от 1855 г. на Коста от с. Талашманлий (Генерал Тошево, Ямболско) е изписана от същият майстор, направил през 1858 г. и надгробието на Димитър от с. Беш тепе (Пет могили, Новозагорско). Майсторите на споменатите надгробия вероятно са работили в селата около Кавакли (гр. Тополовград) или в самия Кавакли, където и днес има залежи на мрамор и всякакъв друг камък, използван за надгробия. Още в началото на XIX век северно от Кавакли в местността Кайрака започва да се добива и обработва мрамор. В края на XIX и началото на XX век в града е имало пет големи работилници за добив и обработване на мрамор. Най-големите майстори сред каменоделците били братята Моско и Петър Хаджимихайлови от рода Мосхидис, който се преселил в Кавакли през 1871 г., идвайки от Ортакьой (гр. Ивайловград). Трябва да отбележа, че е имало и каменоделци, които са обикаляли с каруци по селата и където е имало нужда са изработвали надгробията на място.

На следващият колаж съм събрал части от три надгробни надписа. В средата е този от с. Пет могили, Новозагорско, долният е от с. Генерал Тошево, Ямболско, а горният е от АР Кабиле. И трите са с маркирани от мен в бяло надписи.

ЕТОС 1852 = ЛЕТО 1852

ЕТОС 1851 = ЛЕТО 1851

ЕТОС 1852 = ЛЕТО 1852

И на трите надгробни плочи цифрата 5 в годината е изписана по необичаен начин, а при надписа от АР Кабиле дори е обърната (огледална, ретроградна). Освен по надгробия такова изписване на петицата може да се види по стенописи и надписи на гръцки в някои църкви и манастири. Важно е да отбележа, че до този момент не съм открил в Новозагорско и Ямболско надгробия с гръцки надписи изработени след 1870 г.

В статия на историка Петър Петров се споменават българските Каргонски гробища (с. Каргона, днес квартал на гр. Ямбол). През 1481 г. била построена Софуларската джамия, край която според Евлия Челеби били погребани знатни особи, но при строежа на Техническата гимназия „Ив. Райнов" голяма част от тези надгробия били избутани в река

Тунджа. При бетониране на коритото и били извадени част от тях, отнесени в градския музей, а след това били откарани в двора на музея край Кабиле.[4]

Трите надгробия с почерка на един и същ човек са от:

1851 година - на презвитера Марина от с. Беш тепе (Пет могили, Новозагорско)

1852 година - на земеделеца Милко от с. Талашманлий (Генерал Тошево, Ямболско)

1852 година - на Лазар (вероятно от с. Каргона, днес квартал на гр. Ямбол)

Двете надгробия с почерка на друг човек са от:

1855 година - на Коста от с. Талашманлий (Генерал Тошево, Ямболско)

1858 година - на йерей Димитър от с. Беш тепе (Пет могили, Новозагорско)

[4] Петър Петров *Паметници и погребения през османското робство,* 22 март 2015

Yancho Stanchev | e-mail: yanchostanchev73@gmail.com

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Salvatore Cosentino *Epigrafia e società nella Sardegna bizantina (VII-XI secolo)*

Antonio M. Corda *Le iscrizioni cristiane della Sardegna anteriori al VII secolo* (Citta del Vaticano: Pontificio Istituto di Archeologia Cristiana, 1999)

Петър Петров *Паметници и погребения през османското робство,* 22 март 2015